

355 az 1014-ből

Feiszt György: Requiescat in pace

Levéltáros nekrológok 1923–2011

Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, Székesfehérvár, 2012. 424 p.

ISBN 978-963-89471-2-3

Feiszt György: Requiescat in pace 2.

Levéltáros nekrológok, gyász hírek és gyászjelentések (1833–2021)

Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár, 2022. 432 p.

ISBN 978-963-89471-9-2

Feiszt György: Requiescat in pace 3.

Levéltáros nekrológok, életutak, gyász hírek és gyászjelentések (1800–2024)

Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár, 2025. 323 p.

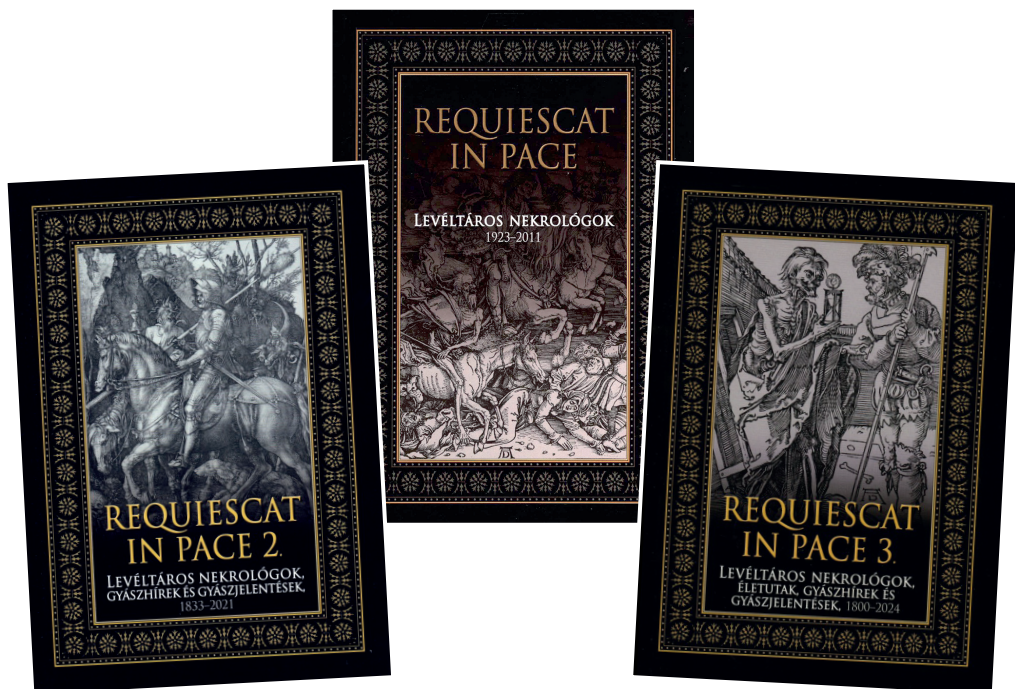
ISBN 978-963-8406-33-0

Néhány hónappal ezelőtt hagyta el a nyomdát Feiszt György főlevéltáros, a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Vas Vármegyei Levéltára korábbi igazgatóhelyettese másfél évtizeddel ezelőtt kezdődött gyűjtésének harmadik kötete, a Requiescat in pace 3. Levéltáros nekrológok, életutak, gyász hírek és gyászjelentések 1800–2024 című, a székesfehérvári Városi Levéltár és Kutatóintézet kiadásában megjelent kötet.

Mintegy másfél évtizede – 2011. október 19-én –, az egri levéltár-igazgatói értekezlet egyik szünetében merült fel az ötlet, hogy célszerű lenne összegyűjteni és közreadni a „nagy elődök” életútjait, emléket állítva és ugyanakkor tisztelegve a viszonylag szűk szakma elhunyt képviselői előtt.

Jóllehet nincs közvetlen összefüggés közöttük, mégis a három kötet egyik előzményének tekinthetjük, hogy 2010-ben az egyetemi levéltáros képzés hatvanadik évfordulóján „Vedd ezeket az iratokat” címmel az ELTE Egyetemi Levéltára és a szakot gondozó Történelem Segéd tudományai Tanszék egy jubileumi kötetet adott közre, benne a levéltár szakon végzett nappali és levelező tagozatos hallgatók rövid szakmai életrajzával. Az említett könyv megjelenése idején már folyt a két levéltári szakfolyóiratban, az 1923-ban indult Levéltári Közleményekben és az 1951 óta megjelenő Levéltári Híradóban, majd utódjában, a Levéltári Szemlében közzétett nekrológok összegyűjtése, amely gyűjtemény 2012-ben jött ki a nyomdából.

A *Requiescat in pace* megjelenése után rövid idő alatt számos napilap rövidhírben tudósított a levéltáros életutakat közreadó kötetéről, majd több recenzió is méltatta Feiszt

György gyűjtését. Ezek sorából kiemelkedik Ujváry Gábornak a Levéltári Szemlében megjelent terjedelmes méltatása, valamint az Élet és Tudomány 2012. évi 24. számában Egy sajátos panteon címmel, továbbá a szerző szűkebb pátriájához kötődő Vasi Szemlében megjelent ismertetés. Ezáltal a szakmai körökön kívül az érdeklődők szélesebb köre is értesült az egyedülálló kötet megjelenéséről.

A digitalizációs robbanással kiszélesedett az adatgyűjtés lehetősége, így az idő múlásával a levéltárosi szakirodalom és az MNL honlapja mellett valamennyi digitalizált újságban kereshetett további adatokat a kötet összeállítója. A nekrológok mellett a hírlapokban megjelent gyász hírek feltárására is sor került, továbbá – bár korlátozottan, mivel sajátos módon kevés levéltárnak van külön gyűjteménye – a gyászjelentések is forrásul szolgálhattak. A második kötet 2022-ben ezért már Levéltáros nekrológok, gyász hírek és gyászjelentések alcímmel jelent meg, ennek legkorábbi adata 1833-ból való és egy 2021-ben elhunyt kolléga nekrológiájával zárul.

A digitalizált hírlapok, folyóiratok internetre kerülésével az adatgyűjtés tovább folytatódott, és sajnálatos, ugyanakkor természetes módon néhány levéltáros halála is további bővítést eredményezett. A harmadik kötet kezdő dátuma 1800, és öt levéltáros 2024-ben történt elhunytja zárja a kronológiát. Ahogy az időközben bővülő forrásokat olvasva visszamegyünk az időben, szükségessé vált a levéltárosság mint munkakör meghatározása. A kötet összeállítója így írt erről a harmadik kötet bevezetőjében: „...a bővítési és kiterjesztési lehetőség indokolta, hogy revízió alá vegyük a levéltáros fogalmát is.

Köztudott, hogy napjainkban levéltárosnak a közgyűjteményben dolgozó szakértársakat mondjuk. Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal, hogy az elmúlt időkben minden olyan személyt levéltárosnak neveztek, aki bármely iratképző szerv iratanyagát hivatásszerűen gondozta, legyen az illető munkahelye törvényhatósági, oktatási vagy közigazgatási intézmény, egyesület, egyházi felekezet, esetleg családi archívum.” Ennek alapján kerültek a kötetbe a vármegyék, városok, intézmények, hivatalok, családok, egyházi intézmények levéltárnokai, levéltárosai, szám szerint 355-en.

Életutakról tudósítanak eltérő terjedelemben a források, és nehéz pontos kezdetet meghatározni. Jóllehet huszonöt személy a 18. század második felében született, a címben szereplő origó mégis 1800 – Czuczor István Gergely születésének éve, aki életének egy szakaszában az idén kétszáz éves Magyar Tudományos Akadémia (MTA) levéltárosa is volt. Rövid életútját az Új Idők Lexikona szócikkéből idézi a szerző, közreadva Czuczor gyászjelentését is. Ugyanebben az évben született Décsy János Pest fővárosi főlevéltárnok, akinek halálát egysoros tudósítás adta közre. Ugyancsak a századfordulón született Hosszúfalvi Horváth Lajos, a gyulafehérvári káptalan levéltárosa és városi tanácsi számvivő [sic!], akinek gyászjelentése alátámasztja a levéltáros fogalmáról a bevezetőben írottakat. Vagy ide sorolhatjuk Rupp Jakab jogvégzett kamarai levéltárost, aki pénztörténeti és történeti földrajzi tanulmányairól (is) ismert. Ugyancsak nem levéltárosi tevékenysége miatt vált ismertté a számtalan vitát kiváltó *Magyar mythológia* és további kötetek szerzője, az egri főkáptalan levéltárnoka, Kandra Kabos.

Feiszt György gyűjtésének egyik érdeme, hogy az egyházi levéltárak egykori őreire is kiterjedt az adatgyűjtése: a teljesség igénye nélkül említhetjük a történeti irodalomból ismert Gutheil Jenő pápai prelátust, székesegyházi kanonokot, káptalani levéltárost vagy éppen Sörös Pongrác egyházi író, későbbi nyitrai püspököt, aki felszentelése után pályáját püspöki levéltárosként kezdte. De említhetünk számos további egyházi levéltárost, akik később magasra emelkedtek az egyházi hierarchiában: Drohobeczy Gyula kőrösi görög katolikus megyés püspök; Balás Lajos rozsnyói püspök; Bánhegyi Jób, a pannonhalmi bencés főiskola tanára, Habsburg Ottó magyar irodalomtanára; Bartakovics Béla rozsnyói püspök, majd egri érsek, aki Rudnay hercegprímás levéltárosa volt; Bunyitay Vince nagyváradi püspöki levéltáros, egyháztörténész, az MTA levelező tagja; Erdélyi László akadémikus, többek között a tizenkét kötetes A pannonhalmi Szent-Benedek rend története című kötet szerkesztője és részben szerzője; Palugyay Imre nyitrai püspök, korábban szintén püspöki levéltáros; Maszlaghy Ferenc almissai címzetes püspök, korábban hercegprímási levéltáros, az esztergomi Keresztény Múzeum első katalógusának összeállítója; Füssy Tamás zalaapáti perjel, az országos bencés levéltár őre, a pannonhalmi rendtörténetben a zalavári apátságáról szóló kötet szerzője; Hollósy Jusztinián, az MTA levelező tagja, korábbi pannonhalmi levéltáros, később bakonybéli prior.

A bencések mellett a 20 premontrei levéltáros között találjuk Hermann Egyed egyháztörténészt, a szegedi bölcsészkar művelődéstörténet-professzorát, bölcsészkar dékánt, aki nyugdíjazása után lett Veszprémben levéltáros.

Hatalmas irodalma van a Mindszenty József bíboros bebörtönzése után a káptalan által érseki helynökké választott – 2009-ben boldoggá avatott – Meszlényi Zoltán eszter-

gomi segédpüspök életének és halálának. Pályája kezdetén – 1917-től 1926-ig – volt Esztergomban érseki levéltáros és szertartó. A káptalan a bíboros bebörtönzését követően az állam által támogatott és 1929-től szintén érseki levéltáros Beresztóczy (Bartmann) Miklóssal szemben őt választotta helynökké. Nem egészen két hét múlva Meszlényit a kistarcsai internálótáborba hurcolta az Államvédelmi Hatóság. Beresztóczy, aki a Katolikus Papok Országos Békebizottsága egyik szervezője lett, később két évtizedig országgyűlési képviselő, 1961-től az országgyűlés alelnöke is volt.

A katolikusok mellett a református egyház 27 levéltárosa szerepel a kötetben. Közülük tudományos és oktatói munkásságuk miatt emeljük ki a lakosságcsere idején Magyarországra került Csáji Pált, számos kiváló dolgozat szerzőjét, a Ráday Levéltár levéltárosát; Balogh Ferencet, a debreceni főiskola egyháztörténet-professzorát és levéltárnokát; Csikesz Sándort, a Debreceni Tudományegyetem rektorát, a Theológiai Szemle és a Theológiai Tanulmányok megalapítóját és szerkesztőjét, aki életének egy szakaszában a Debreceni Református Kollégium levéltárosa volt.

Külön blokkot képeznek a történészek. Így Bartal György jogtörténész, az MTA tagja, Pozsony vármegye al-, majd főjegyzője, aki aljegyzősége idején volt levéltárnok; Biás István, a Teleki család marosvásárhelyi levéltárosa, aki számos, máig megkerülhetetlen könyvvel járult hozzá a magyar történetíráshoz; Demkó Kálmán, Lócse város egykori levéltárosa, a felső-magyarországi városok történetéről írott művei mellett A magyar orvosi rend története kötet szerzője vagy a reformpolitikus és történész Szalay László, az MTA rendes tagja, majd főtítkára. Ez a sor Váczi Péter akadémikussal zárul, aki hat évig volt az Országos Levéltár allelvéltárnoka.

Néhányan eredeti végzettségük miatt lehetnek érdekesek. Nem tudjuk például, hogy az eredetileg gyógyszerész Ary György hogyan lett a Vallás- és Közoktatási Minisztérium számvevőségének levéltárnoka. Jogászok sora tűnik fel számos város és hivatal levéltárnokaként, Filker Elek tartományi számvevőségi tiszt pedig a kolozsmonostori konvent levéltárosa volt. Érdekesség, hogy a Pesti Hírlap két levéltárosa – ma talán adattárosnak vagy archívumvezetőnek mondanánk –, Gyöngyösy László „ny. főg. tanár, író, hírlapíró, okl. levéltáros és könyvtáros” és Hanke Richárd mellett szerepel még az újságíró és lapszerkesztő, majd MTI-munkatárs Csizmadia László, aki egy időben Vas vármegye főlevéltárosa volt. De ide sorolhatjuk a máshonnan ismert Iványi-Grünwald Bélát (a festőművész fiát), akit 1929 és 1939 között az Országos Levéltár tudományos tisztviselőként alkalmazott.

A gyűjtés további érdeme, hogy képet rajzol a hivatalok levéltáiról. Arra a kérdésre, hogy ezek a mai értelemben vett levéltárak voltak-e, vagy a hivatalok irattárai, ahol a hivatal működését jól ismerő munkatársat alkalmaztak, a későbbiekben kapunk választ. Például a Budapesti Ügyvédi Kamara levéltárosa maga is mint hites ügyvéd praktizált. Az ebben a blokkban szereplő 39 hivatal levéltárosainak (jegyzőinek, irattárosainak) pályaképéből érdekes társadalomtörténeti következtetések vonhatók le.

A gyűjtésben öt katonáról – Czeke Aladár vk. ezredes, Erdélyi Gyula ezredes, Kapusnyák Rezső ezredes, Madarász László százados és Payer Antal őrnagy – találunk adatokat.

A nekrológok sorában a jeles középiskolai tanár, Gyapay Gábor életútja nemcsak azért jelentős, mert a tanári pályáról való eltávolítását követően a Magyar Országos Levéltár, majd az Evangélikus Országos Levéltár munkatársa volt, hanem azért is, mert létrehozója és motorja volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat égisze alatt hosszú ideig működő Ifjú Történelembarátok Körének, amely az érdeklődő középiskolásokkal ismertette és szerettette meg a levéltári kutatást. Szombathelytől Nyíregyházáig, Zalaegerszegtől Veszprémen át Kecskemétiig szinte minden megyei levéltár a bázisa volt ezeknek a köröknek.

Végül a teljesség igénye nélkül álljon itt néhány név a kortársaink közül, ami a recensensnek külön fájó, mert számos egykori kollégája, levéltár szakos csoporttársa, kutatásait segítő ismerőse alkotja a soha véget nem érő listát: Baraczkai István, Barbalics Imre, Czaga Viktória, Dányi Dezső, Domján Lajos, Fábiánné Kiss Erzsébet, Havassy Péter, Kapronczay Károly, Kellner Judit, Koncz Sándor, Kovács Ilona, Kulifay Gyula, Leidecker Jenő, B. Lőrincz Zsuzsa, Molnár Piroska, Morvay Gyula, Nyulásziné Straub Éva, Ólmosi Zoltán, Pataki László, Rózsa András, Tóth Gabriella, Varga Imréné és Á. Varga László. Reméljük, ez a névsor sokáig nem fog bővülni.

Korántsem állítható, hogy valamennyi levéltáros neve előfordul az immár háromkötetes műben, de az igen, hogy a szerkesztési elveknek megfelelően fellelt valamennyi feltárt név valamilyen formában megjelent Feiszt György összeállításában.

Az igényes kötet végén a szerzői és lelőhelymutató mellett a megyei, városi és intézményi levéltárak, hivatalok, családok és az egyházi levéltárak egykor volt levéltárnokai megyék, városok, intézmények szerint is szerepelnek, tovább segítve a kötetben történő eligazodást.

A harmadik kötet tipográfiájában is követi az előző kettőt. A gyászt idézi a fekete színű könyv aranykeretes címlapja, valamennyi Albrecht Dürer elmúlást idéző metszeteivel: az első címlapján Az Apokalipszis négy lovasa, a második A lovag, a Halál és az Ördög, a harmadikon pedig A halál és a katona idézi a múltó időt.

Napjaink gazdasági viszonyai között elképzelhetetlen a három kötet egységes szerkesztetbe foglalt kiadása a harmadik kötetben alkalmazott mutatókkal. Az azonban mindenképpen célszerű lenne, ha vagy az MNL honlapján, vagy a Hungaricana, vagy az Arcanum adatbázisába bekerülve elektronikusan is hozzáférhetővé válna a három kötetben közölt valamennyi adat.

A – most már nevezhetjük így – kiadványsorozat a levéltártörténet, a hely- és intézménytörténet, továbbá a művelődéstörténet szempontjából egyaránt kiemelkedő jelentőségű. Összeállítója ezzel műfajt is teremtett. A lektorok, Katona Csaba és Mayer László, a szerkesztő és felelős kiadó Csurgai Horváth József, a nyomdai előkészítést végző Németh József és az anyaggyűjtésben segédkező Pup Csilla önzetlen munkája nélkül nem jöhetett volna létre a háromkötetes szakmatörténeti és egyben tudománytörténeti gyűjtemény, amely nélkülözhetetlen adatbázisa az MNL levéltártörténeti projektjének is.

Három kötetben 1014 főhajtás a levéltárosi hivatás egykori művelői előtt.

Halász Imre